

Oxfamovo poročilo št. 210 (2016)

Gospodarstvo za 1% / Slovenska smerLjubljana: /*cf., 127 strani.
ISBN 978-961-257-079-8.

Glavna poanta monografije, ki jo je izdala nevladna organizacija Oxfam, so podatki, dokazi in opozorila o nevarnosti neoliberalne smeri, v katero se razvija svetovno gospodarstvo. Takšen sistem povzroča vedno večje družbene neenakosti in revščino v svetu, hkrati pa je tudi ekonomsko in okoljsko nevzdržen. Avtorji Oxfamovega poročila dokažejo, zakaj trditev, da je prevladujoča oblika kapitalizma ustvarjena le za en odstotek prebivalstva, ni zgolj metafora. V drugem delu knjige pa avtorja Srečo Dragoš in Vesna Leskošek predstavita analizo razmer v Sloveniji, saj Oxfam (v prvem delu) Slovenije ne omenja.

Osrednja ugotovitev Oxfamovega poročila je izjemno skrb zbujajoča: 62 najbogatejših posameznikov na svetu je imelo leta 2015 toliko premoženja, kot ga je imelo 388 najbogatejših ljudi leta 2010. Po predvidevanjih strokovnjakov naj bi ta peščica ljudi imela po letu 2015 več kot 50 odstotkov celotnega globalnega premoženja. To dokazuje, da je praksa neoliberalizma največji zmagovalec globalizacije, najnevarnejša posledica pa je vedno večja stratifikacija družb tako na mednarodni ravni kot znotraj njih samih.

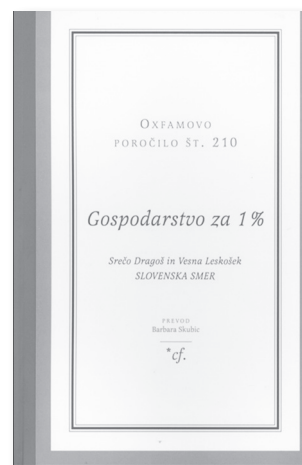
Na mednarodni ravni je eden od največjih krivcev za takšno stanje – kot dokazuje Oxfamova študija – farmacevtska industrija, ki sodi med najbolj dobičkonosne svetovne panoge. Njena kapitalska rast se vzdržuje predvsem na podlagi patentov, ki so (že po definiciji pravno) sredstvo za monopolizacijo informacij. To v tem primeru pomeni, da se v omenjeni panogi, ki pokriva življenjsko pomembno področje, sistematično preprečuje (s patenti) zniževanje cen zdravil na svetovnem trgu, hkrati pa konkurentom preprečujejo izdelavo enakovrednih zdravil.

Po Oxfamovi navedbi, ki se klicuje na Svetovno banko (WBG), je leta 2015 v skrajni revščini živelo okrog 200 milijonov ljudi. Če bi obstajala politična volja, bi absolutno revščino z lahkoto odpravili povsod po svetu, saj bi stroški za njeno ukinitve predstavljali zgolj minoren delež celotnega svetovnega BDP-ja.

Neoliberalni sistem je koristen samo za peščico, ki s pomočjo davčne arhitekture koncentrira vedno več kapitala. Oxfam ugotavlja, da posamezniki akumulirajo v davčnih oazah 7,6 bilijona ameriških dolarjev. Dobički se odlivajo iz držav, v katerih so bili ustvarjeni, to pa bremeni državne proračune, saj korporacije povsem zakonito selijo dobičke v svoje podružnice, registrirane v tujih davčnih režimih, z nizkimi ali ničnimi davki. Posledica je krčenje državnih sredstev za javne storitve in infrastrukturo. Znanе davčne oaze po Oxfamovi navedbi so: Bermudi, Kajmanski otoki, Luksemburg, Švica, Irska, Nizozemska, Singapur, Panama, Britanski deviški otoki, Jersey idr.

Rudna bogastva, nafta in zemeljski plin imajo v svetu dominantno vlogo. Dobički, pridobljeni na tem področju, se stekajo v roke peščice zasebnikov na načine, ki imajo še najmanj skupnega z inovacijami in ustvarjanjem delovnih mest. Denimo, v Braziliji in Mehiki so staroselci prizadeti zaradi krčenja naravnih gozdov za potrebe rudarstva in intenzivnega kmetijstva, saj veliki koncerni uničujejo njihov življenjski prostor. Ofenzivnost tega trenda se v zadnjih desetletjih stopnjuje – kot dokazujejo podatki iz Oxfamovega poročila – in je povezana s povečevanjem finančnega sektorja, v katerem je primarni cilj ustvarjati dobiček od kapitala (dividende, obresti in dohodki od drugih izvedenih finančnih instrumentov), ne pa od dela oz. njegove dejanske dodane vrednosti v proizvedenih produktih oz. storitvah. Ustvarjena vrednost ni nekaj novega, saj smo jo ljudje v različnih količinah (re)producirali ves čas. So se pa spreminjale njene (o)cene.

Zadnja globalna ekonomska kriza je poučen primer takšnih trendov. Gre za problem ekstremnega razcepa med realno vrednostjo in njenim tržnim ekvivalentom, ki povzroča napihovanje ekonomskih balonov, ti pa na

koncu počijo na škodo najšibkejših tržnih akterjev (najbolj neobveščениh, nemočnih in najmanj organiziranih slojev). Ti imajo v tej zgodbi vlogo potrošnikov.

Slovenska smer

Drugi del knjige je spremna študija Sreča Dragoša in Vesne Leskošek. Obravnava slovensko varianto opisanih trendov. Od osamosvojitve se tudi v slovenskem prostoru uveljavlja neoliberalizem, njegova prva tarča pa je socialna država. Celo v letih 2007–2008, ko smo imeli najvišjo stopnjo gospodarske konjunktore, se je revščina povečala za 7 odstotkov (s tem smo postali skorajda evropski rekorderji). To pomeni, da izmenjevanje konjunktore in recesije ni odgovorno za razraščanje revščine in da krivec zanjo tudi ni vsiljen od zunaj. Šlo je zgolj za odločitev slovenske nacionalne politike, da sta ekonomska rast in nagrajevanje najbogatejših pomembnejša od socialne varnosti najrevnejših. Konsenz o tem se najlažje doseže pri krčenju dobrin in storitev za sloje, ki so na dnu in s tem izločeni iz participacije v produkciji in potrošnji. Posledica je bila 410.000 socialno izključenih v Sloveniji leta 2014. Kljub nekaterim, razmeroma ugodnim kazalcem v zvezi s socialno državo (v primerjavi z drugimi državami) izstopajo negativni trendi, zlasti v zvezi s posameznimi kategorijami revnih, kot avtorja tega razdelka ponazorita z bogatimi empiričnimi podatki. Zato velja znova poudariti, da vzroki negativnih trendov na socialnem področju niso niti ekonomski niti zunanji, pač pa notranji, politični.

Oxfamova raziskava ni nov, je le najnovejši dokaz, da je neoliberalna pot socialno, ekonomsko, kulturno, okoljsko in politično nevarna. Ne gre pozabiti, da so načela neoliberalizma v konfliktu z demokratičnim načeli, a to so številni svarili že dolgo pred izvolitvijo Donalda Trumpa in vzponom nacionalističnega populizma v evropskih državah. Vprašanje je, kako ustaviti ta globalni trend. So spremembe nujne najprej na globalni ravni ali znotraj nacionalnih okvirov, je alternativa zdajšnjim trendom reformiranje ali zamenjava obstoječega gospodarskega sistema in ne nazadnje, je ta način spraševanja (ali/ali) sploh pravilen ali pa bi bilo bolje dati prednost manjšim, pragmatičnim izboljšavam, ki bi jih uvajali hkrati na obeh ravneh, tako na nacionalni kot na internacionalni? Na ta ključna vprašanja o prihodnosti Oxfamovo poročilo ne odgovarja, navede pa nekaj najpomembnejših korakov.

Seznam ukrepov, ki so hitro izvedljivi in zelo učinkoviti, če bi nam o njih uspelo doseči soglasje med političnimi odločevalci, je, kot jih navaja Oxfamovo poročilo: ukinitve davčnih oaz, uvedba enakega dohodka za ženske in moške na primerljivih delovnih mestih, zagotavljanje nadomestil za neplačano delo žensk v družini in gospodinjstvu, izločitev intelektualne lastnine iz trgovinskih sporazumov, bančne reforme (zlasti ločevanje podjetniških poslov od servisiranja bančnih komitentov), sprejemanje ukrepov za sodelovanje med velikimi podjetji in državo, pravična porazdelitev davčnih bremen v pomenu zagotavljanja enakih pogojev za vse državljanke, povečanje financiranja javnega zdravstva, javnega izobraževanja in socialnih storitev. To vsekakor niso radikalne poteze, ki bi kapitalistični model gospodarstva nadomestile z drugačnim, hkrati pa so nujne, saj brez njih obstoječi sistem postaja nevzdržen. Dokler ne uvedemo (vsaj) omenjenih korekcij prostega trga, bodo državni proračuni in z njimi koncept socialne države ostali glavni talci obstoječe ureditve.

Samo pol leta po objavi predstavljenega Oxfamovega poročila je študijo o podobni temi izvedel tudi McKinseyjev inštitut (McKinsey Global Institute 2016), ki se sicer ukvarja predvsem z ekonomskimi analizami, namenjenimi izboljšanju podjetništva. V tej analizi opozarja na nevarno povečanje brezperspektivnosti med mlajšo generacijo v 25 najrazvitejših državah. Čeprav sta še v desetletju pred zadnjo ekonomsko krizo (1993–2005) samo dva odstotka mlajše generacije imela enake ali nižje dohodke od generacije pred njimi, se je v zadnjem desetletju (2005–2014) ta delež generacijsko prikrajšanih povečal kar na neverjetnih 65 do 70 %. Zato tudi študija McKinseyjevega inštituta opozarja na enako nevarnost kot Oxfamova, namreč, da je neenakost nevarna, saj povzroča ekonomsko in socialno erozijo.

Slovenski problem ni zgolj v tem, da nismo izvzeti iz opisanih trendov, pač pa da jih nekritično prevzemamo. Slovenska smer v drugi polovici knjige se izteče v premislek, kaj bi bilo nujno storiti v Sloveniji, da ne postanemo žrtev globalnih trendov v razmerah, ki jim ne moremo ubežati. Čeprav je Slovenija v primerjavi z drugimi državami za zdaj še v zelo dobri kondiciji, pa podatkov o tem zaradi neoliberalnega vrednotenja sploh ne znamo ceniti.

Nejc Pulko

Vir

McKinsey Global Institute (2016), *Poorer than their parents? Flat or falling incomes in advanced economies*. Dostopno na: <http://www.mckinsey.com/global-themes/employment-and-growth/poorer-than-their-parents-a-new-perspective-on-income-inequality> (15. 1. 2017).